Місячний Економічний Моніторинг України

№232, травень 2024 року

Резюме

- Темпи зростання реального ВВП сповільнились через проблеми з доступом до електроенергії внаслідок руйнування маневреної генерації електроенергії російськими дронами та ракетами.
- Експорт та імпорт продовжили зростати завдяки ліпшій логістиці як Українським морським коридором, так і автомобільним транспортом. Зокрема, польські фермери та перевізники припинили блокування кордонів в кінці квітня.
- В квітні як податкова, так і митна служби перевиконали розпис доходів, тоді як НБУ перерахував до бюджету вдвічі більше прибутків.
- Європейська сторона схвалила План України, який було ухвалено урядом для визначення індикаторів у межах Механізму для України (Ukraine facility). Це дозволить в травні отримати 1,9 млрд євро позики від ЄС. При цьому ЄС вже надав Україні 1,5 млрд євро позики в квітні, оскільки уряд вже виконав п'ять індикаторів за Планом України.
- США нарешті схвалили пакет допомоги Україні, в якому 7,8 млрд дол. США передбачено на бюджетну підтримку: однак умови та час надання допомоги досі невідомі.
- У квітні, як і у березні, річна споживча інфляція склала 3,2% дпр.
- НБУ на квітневому засідання з монетарної політики знову знизив облікову ставку з 14,5% до 13,5% річних.
- За останні чотири тижні курс гривні стабілізувався у проміжку 39-40 грн за дол. США.

Фінансується Європейським Союзом

ІЕД готує публікацію Макроекономічного моніторингу України за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Економіка України під час війни та підтримка українців, постраждалих від війни».

Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук, Вероніка Мовчан

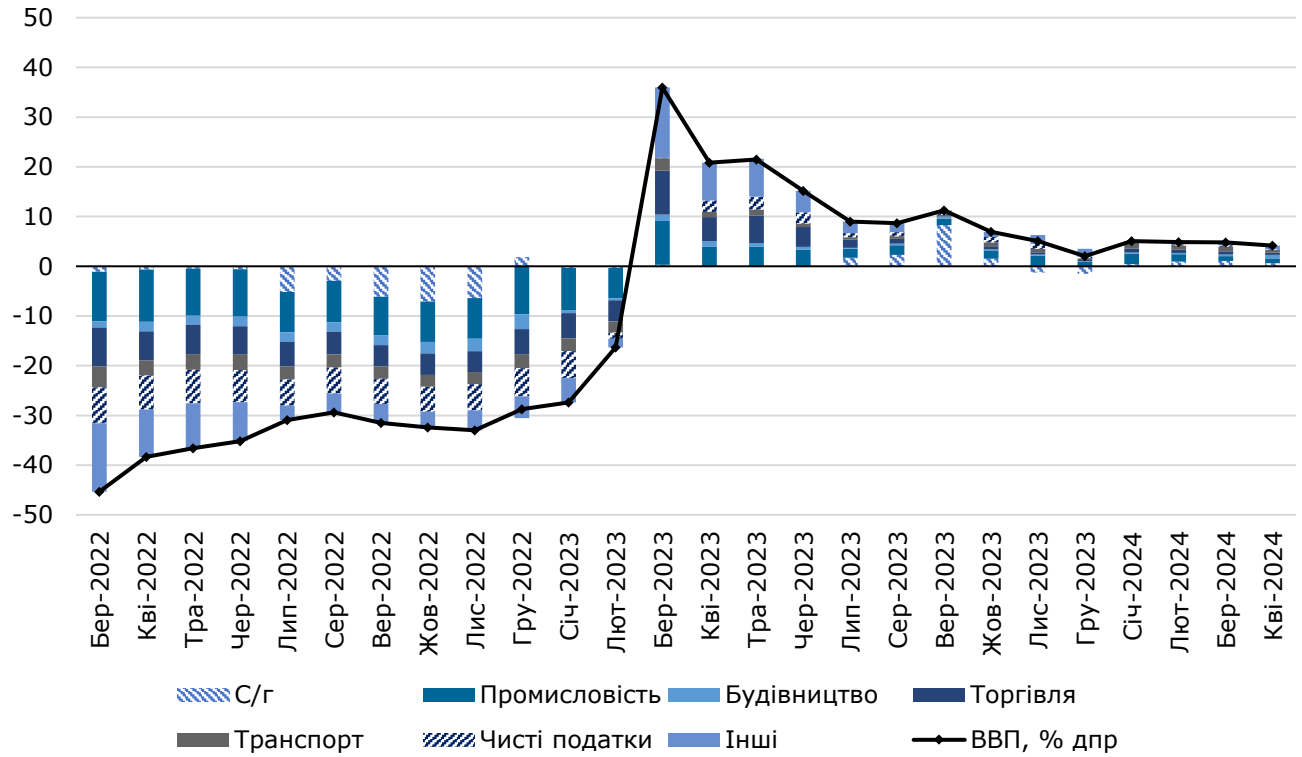
ВВП та реальний сектор: Сповільнення через проблеми з генерацією електроенергії

У квітні продовжились локальні відключення електроенергії, що вплинуло на показники сектору енергетики, а також стримувало зростання переробної промисловості. Водночас позитивним був вплив від подальшого розширення логістики Українським морським коридором. В кінці квітня поляки зупинили блокування кордону, що також сприяло більшому експорту. Укрзалізниця надалі звітувала про високі темпи зростання перевезень. В цілому, за оцінкою ІЕД реальний ВВП в квітні зріс на 4,1% дпр (порівняно з 4,8% дпр в березні).

За оцінкою зростання реальної валової доданої вартості (ВДВ) в переробній промисловості становило 10% дпр, тоді як в добувній – близько 3% дпр. Ліпша логістика сприяла пожвавленню результату діяльності металургії та видобування залізної руди.

Високими були темпи зростання ВДВ в будівництві, що частково пов'язано з будівництвом фортифікаційних споруд. Темпи приросту торгівлі сповільнились до 3% дпр на фоні вищої статистичної бази. Показники сільського господарства надалі відображають лише показники тваринництва, яке за оцінкою зросло на близько 4% дпр.

Рисунок 1: Внески до реального ВВП, в.п.

Джерело: оцінка ІЕД, зроблена за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України"

В травні почались відключення спочатку бізнесу, а потім і населення від електроенергії. Це негативно впливатиме на темпи приросту ВВП цього і в наступні місяці.

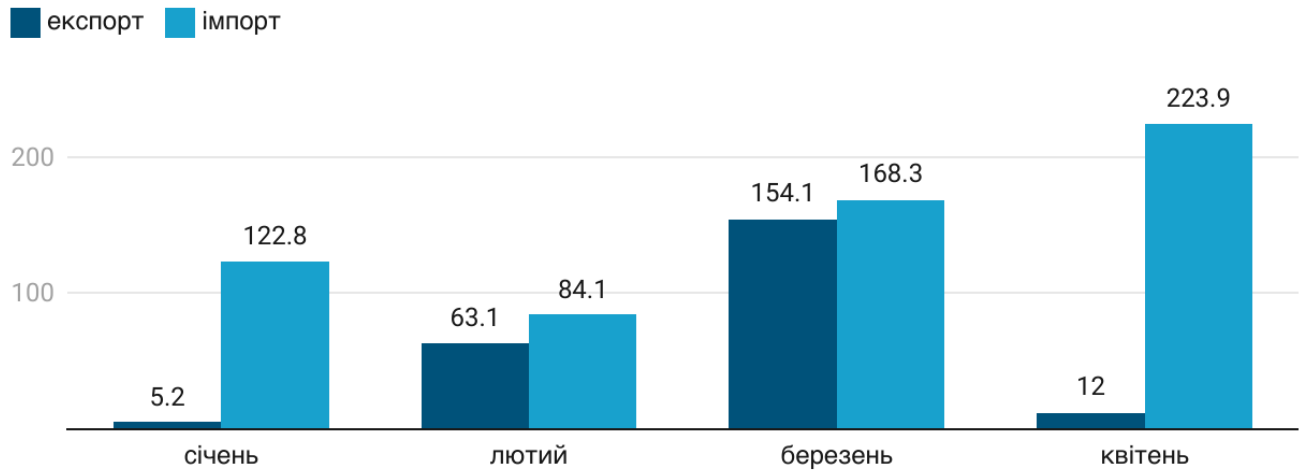
Енергетика: Україні не вистачає електроенергії

Електроенергія. Росія продовжує системно нищити енергетику, руйнування інфраструктури призвело спочатку до обмежень у постачанні електрики промисловості, а з 14 травня – і населенню, коли «Укренерго» оголосило про запровадження аварійних відключень світла у всіх областях України. За словами міністра енергетики Германа Галущенка, за останні п'ять масштабних російських атак енергосистема втратила близько 8 ГВт потужностей, внаслідок атаки 8 травня було виведено з експлуатації дві ГЕС. Крім обмеженого використання ТЕС та ГЕС, додатковим інструментом балансування вітчизняної енергосистеми стали рекордні обсяги імпорту та аварійної допомоги з країн ЄС. Попри це, навіть уночі, коли обсяги споживання найменші, «Укренерго» запроваджує обмеження для промисловості. Це свідчить про брак внутрішньої генерації навіть для покриття нічного споживання на фоні дорогого і також обмеженого імпорту.

Як узгоджено в рамках ENTSO-E, Україна може імпортувати до 1,7 ГВт електроенергії, але часто ця квота використовується не повністю через неплановий характер запитів та високу ціну. В квітні Україна імпортувала 223,9 тис. МВт-год, а експортувала 12 тис. МВт-год. Державний енерготрейдер «Енергетична компанія України» відновив цільовий імпорт електроенергії для промислових споживачів. На підприємства, які закуповують імпортовану електроенергію, не поширюються планові обмеження енергопостачання в Україні.

Подальша ситуація із постачанням електроенергії залежатиме від поведінки споживачів, ситуації з імпортом, темпами відновлення та нових можливих атак. Крім того, влітку очікується вихід у плановий ремонт кількох блоків атомних електростанцій. В травні Україна отримала понад 600 т допомоги у вигляді енергетичного обладнання – це генератори, трансформатори, дроти, кабелі, труби тощо. Водночас така допомога є недостатньою для відновлення саме генерації електроенергії, яку зруйнували російські дрони та ракети.

Рисунок 2: Експорт та імпорт електроенергії у 2024 році, тис. МВт-год

Джерело: DixiGroup

Газ. «Укргазвидобування» запустило дві нові високодебітні свердловини із загальною потужністю 142 млн. м^3 газу на рік. З початку року компанія ввела в експлуатацію вже сім нових високодебітних свердловин, а в 2023 році запустила 86 нових свердловин.

8 травня росіяни вчергове атакували підземне газове сховище у Стрийському районі Львівщини. Це газосховище важливе для транзиту газу в ЄС та збереження газу європейських споживачів в українських газосховищах. Таким чином росіяни намагаються скомпрометувати надійність українських газосховищ в очах європейських клієнтів, які минулої зими зберігали газ в Україні.

Вугілля. Внаслідок руйнування росіянами вугільних ТЕС українські шахти втратили ключових споживачів своєї продукції. Зазвичай значна кількість вугілля спалюється влітку, коли блоки АЕС виходять у ремонт, і роботу енергосистеми підтримують ТЕС. За інформацією колишньої міністерки енергетики Ольги Буславець (квітень-листопад 2020 року), станом на кінець квітня 2024 року склади українських ТЕС і ТЕЦ накопичили понад 1,6 млн т вугілля, що є високим показником для цього періоду. Львівська терорганізація профспілки працівників вугільної промисловості заявила, що ДП «Львіввугілля» може зупинитись через знищення Трипільської ТЕС.

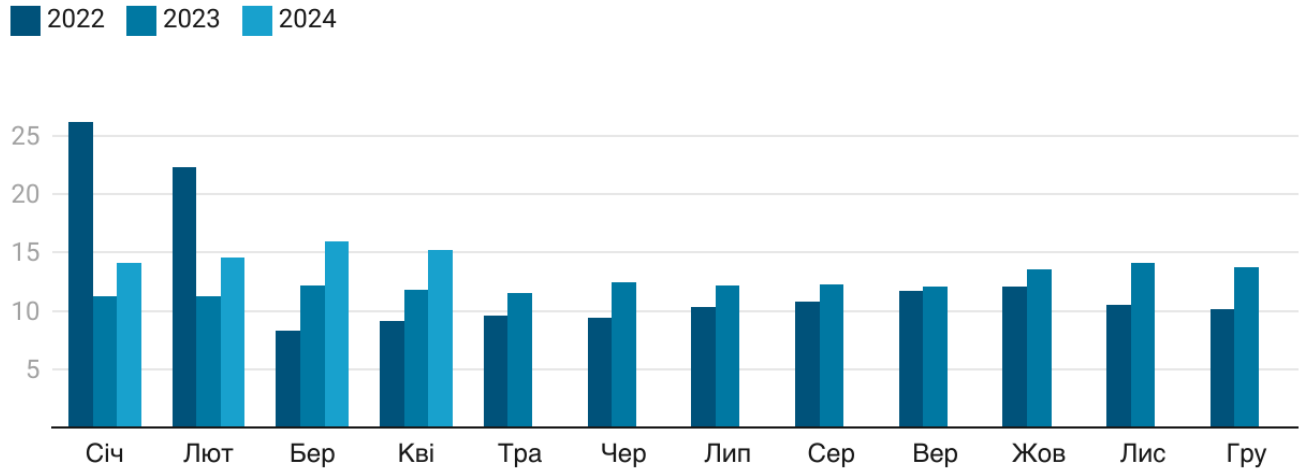
Транспорт: Польські фермери припинили блокувати кордон для вантажівок

Морський транспорт. Вантажообіг працюючих морських портів України включно з дунайськими за квітень 2024 року склав 10 млн тонн, що майже вдвічі більше, ніж в квітні 2023 року. Українським морським коридором у квітні було експортовано 7,7 млн т, з них 5,1 млн т становила аграрна продукція. За майже 9 місяців функціонування Українського морського коридору майже 1600 суден експортували з портів Великої Одеси 45 млн т вантажів.

Росія продовжує нищити портову інфраструктуру України: 19 квітня в порту «Південний» балістична ракета знищила 10 резервуарів для зберігання олії. Пошкоджено термінал перевантаження рослинних олій та інше виробниче обладнання.

Залізничний транспорт. «Укрзалізниця» перевезла в квітні 15,2 млн тонн вантажів, що на 5% менше, ніж в березні, та на 29% більше, ніж в квітні 2023 року. Обсяги перевезення в напрямку західного кордону та портів склали 7 млн т (падіння на 14% дпм). Найбільше було перевезено зернових вантажів (3 млн т), руди (2,6 млн т) та чорних металів (0,4 млн т). Всього за січень–квітень 2024 року залізницею в напрямку західного кордону та портів перевезено 30,4 млн т вантажів (зростання на 49% дпр). Також в квітні в міжнародному сполученні було перевезено 8,43 млн пасажирів (зростання на 25% дпр).

Рисунок 3: Перевезення вантажів залізницею, млн т

Джерело: «Укрзалізниця»

Автомобільний транспорт. 29 квітня на пункті пропуску «Гребенне – Рава-Руська» польські фермери припинили блокування руху вантажівок через прикордонні пункти пропуску. Раніше, 20 квітня, були розблоковані «Шегині-Медика» та «Краківець-Корчова», а 22 квітня – «Ягодин — Дорогуськ». Після розблокування кордону Польща та Україна планують обмінюватися даними щодо транзиту сільськогосподарської продукції, щоб контролювати ситуацію.

У травні виповнився рік від запровадження електронної черги для вантажівок єЧерга на всіх пунктах пропуску. За цей час кордон перетнуло 900 тисяч вантажівок, з них 487 тисяч перетнули польський кордон. Загалом у системі зареєструвалось понад 100 тисяч користувачів з різних країн.

З 24 квітня стала доступною послуга реєстрації для автобусів на час перетину кордону з Молдовою, а з 10 травня – з Румунією. Це 10 пунктів пропуску на молдовському кордоні та чотири на румунському. Згодом послуга буде поширена на всі пункти пропуску.

Зовнішня торгівля: Експорт товарів у квітні виріс на тлі низької статистичної бази минулого року

За даними Державної митної служби, у квітні 2024 року експорт товарів склав 3,4 млрд дол. США, що на 12% вище, аніж місячний показник експорту рік тому. Основна причина – це різке скорочення експорту у квітні 2023 через рішення Польщі та ще кількох країн-сусідів заборонити імпорт значної частини аграрної продукції на ці ринки.

У цілому за перші чотири місяці 2024 року Україна експортувала товарів на 13,5 млрд дол., що фактично дорівнює минулорічним показникам. Порівняно з першими місяцями 2023, цього року Україна стрімко наростила фізичні обсяги експорту – з 36 до 49 млн т – на тлі значно нижчих світових цін. Іншою відмінністю була зміна структури експорту, зокрема відновлення експорту руди на рівні, близькому до показника 2021 року.

Імпорт товарів у квітні становив 5,9 млрд дол., що аналогічно показникам березня та на 27% вище минулорічних. З січня по квітень країна імпортувала товарів вартістю 21,9 млрд дол.. Таким чином, загальний дефіцит торгівлі товарами сягнув 8,5 млрд дол., що на 1,5 млрд вище, аніж рік тому. Майже 80% дефіциту припадає на ЄС (3,6 млрд дол.) та Китай (3,1 млрд дол.).

Рисунок 4: Торгівля товарами України, 2022-2024, млрд дол. США

Джерело: Державна митна служба України, UN ComTrade

ЄС залишається найбільшим торговельним партнером України, на який припадає 56% експорту та 51% імпорту товарів. У травні ЄС прийняв рішення про продовження на ще один рік (з 5 червня 2024 року до 5 червня 2025 року) автономних торговельних преференцій для України, якими скасовуються тарифні квоти на поставки окремих продовольчих товарів, як-то зерна, курятини, меду тощо. Однак з червня у рамках запропонованих преференцій ЄС ввів додаткові захисні заходи, зокрема механізм «екстреного гальмування» поставок з України яєць, м'яса птиці, цукру, вівса, кукурудзи, круп та меду. Механізм буде автоматично активовано, якщо обсяги імпорту з України досягнуть середньорічних показників, зареєстрованих між 1 липня 2021 року та 31 грудня 2023 року. При цьому із 5 червня Польща, Угорщина та Словаччина втратять формальну підставу для застосування обмежень на імпорт української продукції, оскільки у застосуванні до України буде призупинено норму законодавства ЄС, що дозволяє у виняткових випадках окремим країнам обмежувати постачання товарів на свою територію. Втім, не зрозуміло, чи це переконає ці країни скасувати обмеження, які діють із вересня 2023 року.

Рисунок 5: Географічна структура торгівлі товарами, січень-квітень 2024

Джерело: Державна митна служба України, UN ComTrade.

Державний бюджет: Ситуація з фінансуванням бюджету у 2024 році досить сприятлива

За оперативною інформацією Мінфіну доходи Державного бюджету в квітні становили 203 млрд грн, що дещо менше, ніж у березні. Так, в березні в бюджет надійшла рекордна сума доходів від податку на прибуток підприємств (ПнПП), зокрема від банків, які мають вищу ставку цього податку. В квітні ж доходи було підтримано надходженням прибутку НБУ, який становив 38,6 млрд грн, що вдвічі більше, ніж було передбачено в планових показниках. Високий прибуток НБУ пов'язаний передусім з виплатами з Держбюджету за ОВДП, які перебувають в портфелі Національного банку. Водночас у формі грантів надійшло лише 2,7 млрд грн.

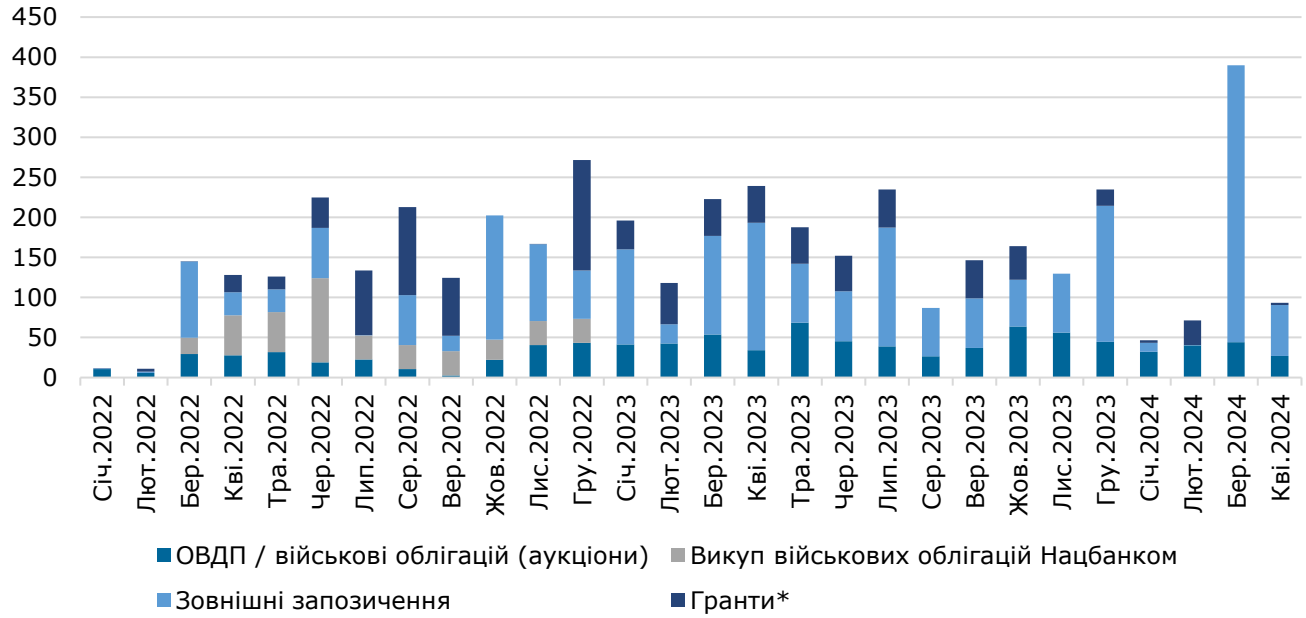
Доходи від ПДВ зросли на майже 26% дпр до 35,2 млрд грн, що свідчить про зростання споживання. При цьому відшкодування ПДВ залишилось близьким до квітня 2023 року. Імпорт через Український морський коридор, а також менші блокування польського кордону сприяли збільшенню ПДВ з імпортних платежів на понад 50% дпр до 39,3 млрд грн. Також зросли доходи від акцизу.

В цілому, виконання податкових планів було високим у квітні: ДПС прозвітувала про перевиконання плану на 38,2 млрд грн (або 12,6% більше плану), а ДМС – про понадпланові показники доходів на 14,4 млрд грн (або 8,4% більше плану).

Хоча план доходів було перевиконано, видатки було профінансовано на 93% від плану або у сумі 253 млрд грн. Це, ймовірно, відображає розрив у часі між виділенням та використанням коштів, але частково може бути пов'язано із обережним фінансування видатків на фоні невизначеності, коли надійдуть кошти від США. Так, в квітні нарешті США ухвалили пакет допомоги Україні, в якому передбачено 7,8 млрд дол. США у формі бюджетної підтримки, частину якої можливо доведеться повертати. Поки що незрозуміло, які будуть умови надання цієї поворотної допомоги, а також строки її надання.

Надходження від розміщення ОВДП в квітні скоротились до 27 млрд грн в квітні з 44 млрд грн в березні передусім через нижчі випуски, деномінованих в іноземній валюті. При цьому, Мінфін почав певне, хоча і не значне, зниження ставок доходності ОВДП.

Рисунок 7: Фінансування та гранти, які надійшли в державний бюджет, млрд грн

Примітка: * гранти є частиною доходів бюджету, які обліковуються за кодом 42000000 «Офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ».
Джерело: Мінфін, openbudget.gov.ua

В квітні надійшла позика у сумі 1,5 млрд євро від ЄС в межах Механізму для України (Ukraine Facility), оскільки Україна вчасно виконала п'ять індикаторів для отримання цієї допомоги. Також Єврокомісія та держави-члени ЄС узгодили План України, що означає можливість для України отримати додаткові 1,9 млрд євро позики вже у травні 2024 року. Наступні транші за Механізмом будуть залежати від виконання індикаторів, які зазначені в Плані України. Це будуть квартальні транші, рішення про надання яких буде ухвалено після оцінки виконання індикаторів Європейською комісією та представниками Ради ЄС. Якщо якийсь індикатор не буде виконано, то кошти за його виконання не будуть надані. В цілому, у 2024 році Україна може отримати від ЄС за Ukraine Facility 16,1 млрд євро.

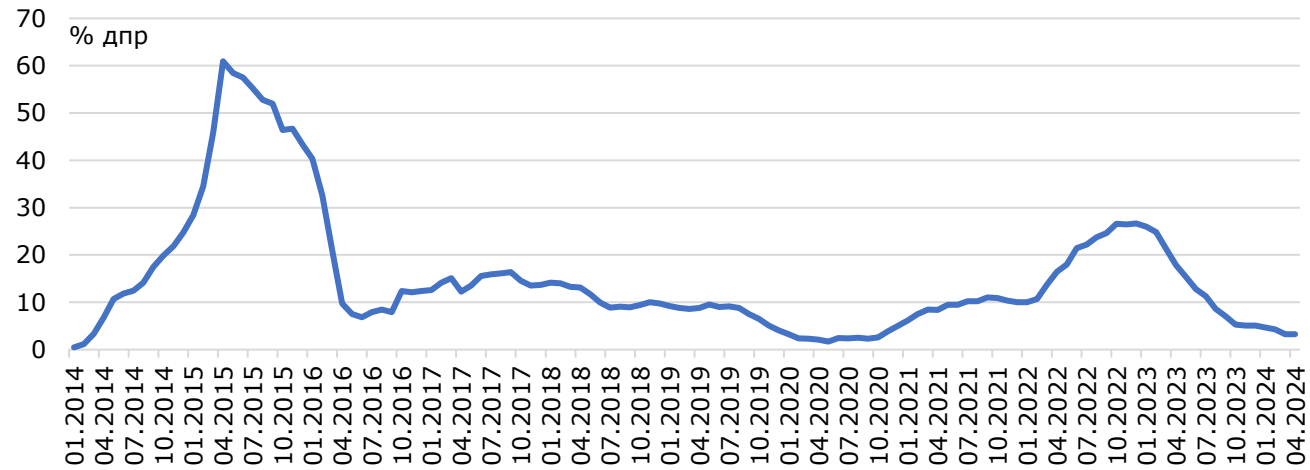
Додаткове фінансування також очікується від МВФ, якщо Україна вчасно виконає умови для наступних переглядів. В цілому, четвертий перегляд має пройти успішно, тоді як для п'ятого перегляду Програми Україні треба ухвалити закон про перезавантаження БЕБ, щодо чого точаться дискусії.

Також плануються додаткові програми підтримки від Світового банку, щодо умов якої зараз ведуться обговорення. Уряд веде складні переговори з приватними власниками Єврооблігацій щодо реструктуризації державного боргу. Найбільша проблематика дискусії в реструктуризації, ймовірно, стосується не списання частини боргу, а виплати купону. Так, інвестори воліли би отримувати певний регулярний купон, тоді як офіційні кредитори виступають проти такого кроку, оскільки це би фактично означало витрачання коштів міжнародної офіційної допомоги приватним інвесторам. Фактично домовленості щодо реструктуризації боргу потрібно досягнути до серпня 2024 року.

Інфляція: Споживча інфляція залишилась близькою до 3% дпр

У квітні, як і у березні, річна споживча інфляція склала 3,2% дпр. Динаміка цін суттєво не змінилась: і далі дешевшими, ніж минулого року, були олія, овочі, цукор, яйця, одяг та взуття, побутова та інша особиста техніка. Втім, падіння цін на яйця стало ще більшим і сягнуло понад 40% дпр. Зниження цін, як і раніше, відображало значний урожай і відповідно нижчі ціни на корми, порівняно низькі експортні ціни на українську агропродукцію, конкуренцію за обмежений попит на товари вибіркового споживання та зниження транспортних витрат на імпорт. Це, ймовірно, компенсувало ослаблення гривні до долара та певне зростання цін на нафту за останні місяці. Все ж, ціни на ряд товарів першої необхідності та із великою часткою витрат на працю залишились вищими минулорічних (наприклад, на хліб, м'ясо, ліки, побутові послуги, послуги готелів, ресторанів та медичних закладів). Ціни на паливо зросли на 18% дпр.

Рисунок 8: Інфляція споживчих цін

Джерело: Держстат

За останній місяць споживчі ціни зросли лише на 0,2% дпм. У квітні далі йшли вниз ціни на яйця, дешевшали деякі овочі на фоні теплої весни та збільшення виробництва. Також Держстат прозвітував про сезонне зниження цін на «інші товари та послуги». Таке зниження фіксується кожного квітня з 2010 року, хоча в переліку «інших товарів» очевидно сезонних складових немає (туди входять стрижки, товари особистої гігієни, автострахування, сумки та ювелірні вироби, послуги з поховання). Без врахування цих чинників зростання цін становило би близько 0,4% дпм, що дещо більше, ніж у минулі місяці.

Монетарна та валютна політика: НБУ знову знизив ставку, а гривня стабілізувалась

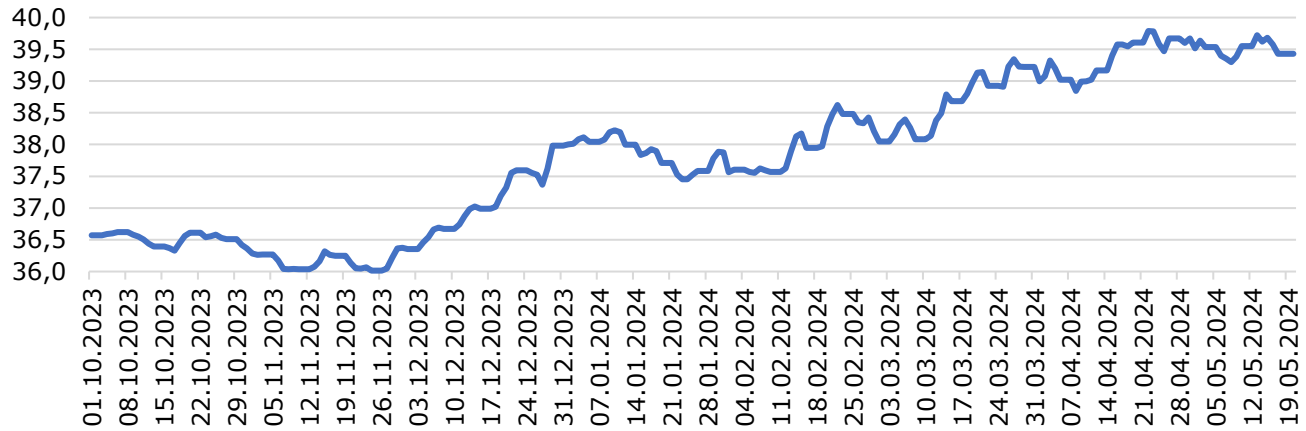
Монетарна політика. НБУ на квітневому засіданні з монетарної політики знову знизив облікову ставку з 14,5% до 13,5% річних. Це рішення було очікуваним після попереднього зниження ставки та подальшого сповільнення інфляції у березні. Втім при цьому НБУ знизив прогноз зростання ВВП цього року до 3,0% з 3,6% та зберіг прогноз інфляції на рівні понад 8% (8,2% проти 8,6% раніше).

Більшість членів комітету очікують облікову ставку на рівні 13% річних цього року, близькому до чинного. З одного боку, підвищення воєнних ризиків та дефіцит електроенергії можуть змусити НБУ зупинити зниження облікової ставки. З іншого боку, у разі збереження низької інфляції члени комітету можуть вчергове переглянути вниз свої очікування (як вони це робили на принаймні трьох попередніх засіданнях) і продовжувати поступове зниження облікової ставки.

Валютна політика. За останні чотири тижні курс гривні стабілізувався у проміжку 39-40 грн за дол. США. Це відбулось за значної підтримки НБУ: інтервенції на підтримку курсу перевищували 500 млн дол. на тиждень щотижня з 15 квітня. Це не рекордні обсяги, але вищі, ніж середні за I кв. цього року. У квітні зберігався доволі високий чистий попит на валюту (дещо підвищився попит на готівкову валюту, але зросла і експортна виручка).

У квітні міжнародні резерви НБУ дещо знизились до 42,4 млрд дол., оскільки чисті надходження валюти від донорів у сумі 711 млн дол. були невеликими після рекордних надходжень у березні та через значні виплати за попередніми боргами ЄС, Світовому банку та МВФ. Втім, резерви НБУ залишаються на історично високому рівні та покривають майже півроку імпорту.

Рисунок 9: Офіційний курс гривні до долара США (грн за дол. США)

Примітка: Зауважимо, що значення обмінного курсу на рисунку починаються з 36 грн за дол. США
Джерело: НБУ

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
http://www.ier.com.ua

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. МЕМУ має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.